

УДК 339.137.2

DOI: 10.31359/2312-3427-2021-2-1-141

В.Ю.Прокопенко, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки та менеджменту

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID: 0000-0002-4030-3255

E-mail: prokopenko_valeriia@ukr.net

Є.В. Кривошея, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

jenva_univer@ukr.net

orcid.org/0000-0003-3596-7767

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються питання управління конкурентоспроможності підприємницької діяльності на основі системного підходу. Досліджено питання видів впливу на підприємницьку діяльність на різних рівнях внутрішнього і зовнішнього середовища. Розглянуто механізм здійснення управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності. Виділено структурні складові системи управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності, обґрунтовано та запропоновано інноваційну концепцію управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності спрямовану на підтримання належного рівня конкурентоспроможності та можливості її підвищення.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність підприємницької діяльності, управління конкурентоспроможністю, системний підхід.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність підприємницької діяльності є однією з найважливіших категорій ринкової економіки і характеризує можливість та ефективність адаптації підприємницької діяльності до умов конкурентного середовища. Конкурентоспроможність підприємницької діяльності як об'єкт управління є сукупністю взаємопов'язаних елементів, спрямованою на забезпечення сильних конкурентних позицій, підтримання існуючих і створення нових

конкурентних переваг. Нестача в Україні теоретичних і практичних систем управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності стримує розвиток вітчизняних підприємств і економіки в цілому, що і зумовлює актуальність вивчення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питанням конкурентоспроможності займалися такі відомі вчені-економісти як: Г. Азоев, В. Андрійчук, І. Ансофф, А. Бревнов, А. Градов, О. Гудзинський, Л. Ємчук, О. Єрмаков, В. Збарський, В. Ільїн, М. Ільчук, С. Кваша, Ф. Котлер, Ю. Лупенко, П. Макаренко, М. Місюк, Н. Мойсеєва, О. Мороз, Б. Пасхавер, М. Портер, А. Романов, П. Саблук, Н. Симеонова, В. Ткачук, А. Томпсон, О. Ульянченко, О. Школьний, О. Шубравська, А. Юданов, І. Яців та ін. Разом з тим, глибокі системні трансформації зовнішніх та внутрішніх умов ведення бізнесу, які зазвичай мають хаотичний і невизначений характер, а також стрімкий розвиток методів економічних досліджень зумовлюють необхідність узагальнення існуючих та розробки нових підходів щодо управління конкурентоспроможністю підприємницькою діяльністю.

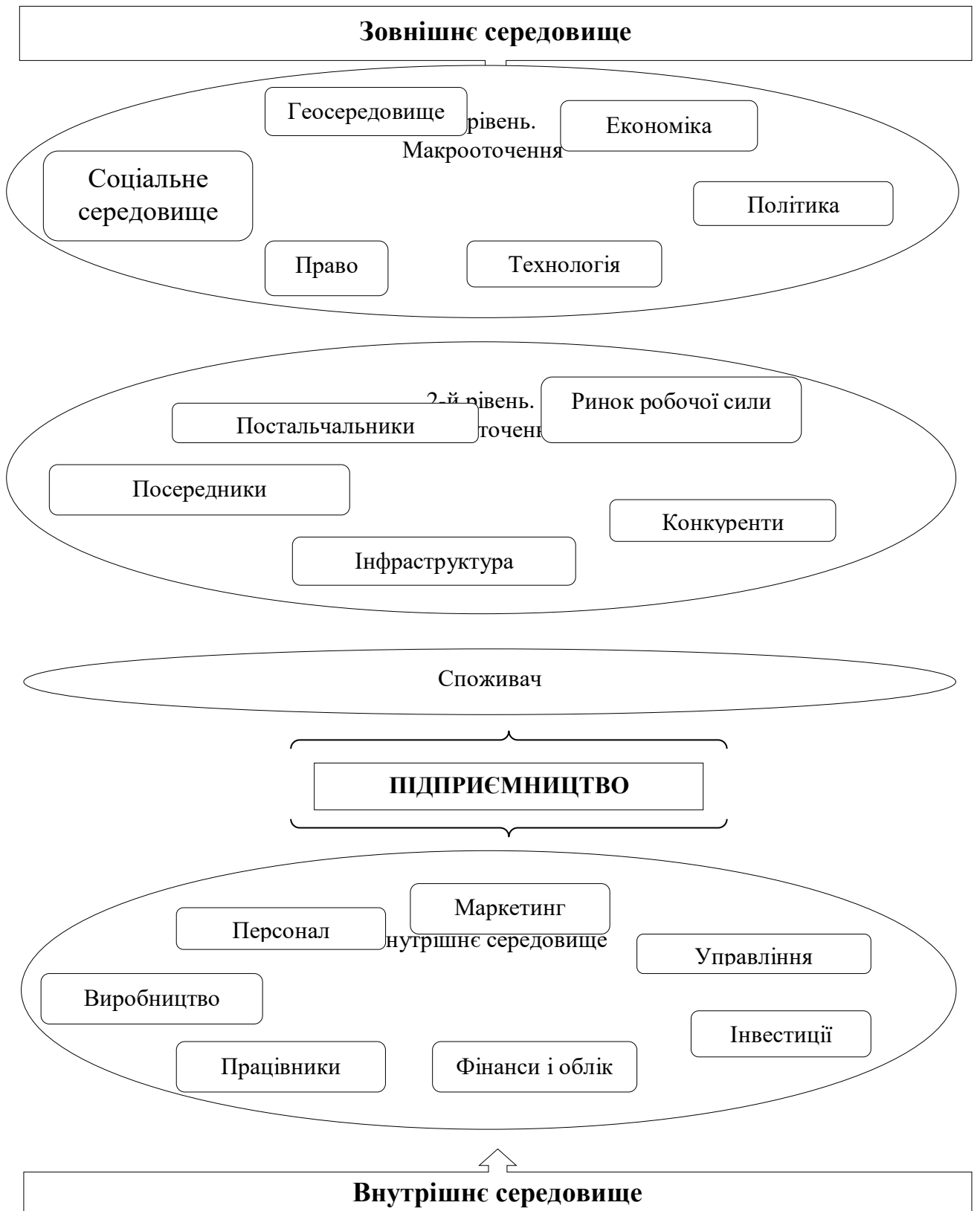
Постановка завдання. Метою дослідження є створення інноваційного підходу до системного управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На шляху до євроінтеграції в Україні формується управління конкурентоспроможністю підприємницькою діяльністю, що вимагає змін у визначенні пріоритетів господарювання й залучення до кращих світових стандартів соціального, екологічного й економічного розвитку. Першочерговим є управління конкурентоспроможністю підприємницькою діяльністю через переваги при задоволенні інтересів у розвитку всіх суб'єктів за інтересами на засадах стейкхолдер-менеджменту. Причиною не конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників є несприятливі умови для розвитку учасників конкурентного процесу (споживач, підприємець, працівник, розробник стандартів). Оскільки підприємці не пов'язують розвиток підприємництва з розвитком людини, то використовується оптимізаційно-технологічний, а не бізнес-орієнтований інформаційний людиноцентричний підхід до управління підвищенням конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва [1].

Незадовільний стан аграрного сектору економіки України спричинений недостатньо міцними конкурентними позиціями підприємництва. Орієнтація на екстенсивний, а не інтенсивний шлях розвитку веде до закриття малих та середніх суб'єктів господарювання,

галузевого дисбалансу, зменшення родючості землі й рівня життя людей у сільській місцевості.

Конкурентоспроможність підприємства сьогодні визначається його успішністю, порівняно з конкурентами, практикою організації інтегрованої діяльності з метою всеохоплюючого контролю виробничих процесів задля створення винятково якісного продукту з дотриманням принципів соціально відповідальної поведінки у всіх аспектах господарювання. Конкурентоспроможність підприємства - це його комплексна характеристика, що відображає його здатність швидко реагувати на мінливі вимоги споживачів та різномірні зовнішні впливи шляхом ефективного управління системою внутрішніх ресурсів, а також операціями на всіх інтегрованих етапах ланцюга постачань, на підставах інноваційності та з урахуванням соціальних викликів сучасності [2]. Основними напрямками системи управління конкурентоспроможністю підприємства є [3-4]: подолання (зниження) кількості деструктивних факторів впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства; нарощування конкурентних переваг підприємства; забезпечення гнучкості управлінських рішень відповідно до умов конкуренції на певному ринку. Дослідження теоретичних засад системного управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання складалося з пошуку базових цільових орієнтирів. Таким орієнтиром є закріплена в Конституції та «Стратегії розвитку сільського господарства в Україні на період до 2025 року» орієнтація на європейські цінності. Вона передбачає зміну філософії мислення щодо управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу. Метою є підвищення рівня життя людини, а підприємництво є засобом для досягнення мети через процеси саморегулювання, самоуправління, самоорганізації та розвитку сільських територій. Існуючий екстенсивний, антисоціальний, актуальний ще за часів колективізації та неефективний в інформаційній економіці оптимізаційно-технологічний підхід треба замінити на бізнес-орієнтований, інформаційний людино-центричний підхід управління конкурентоспроможністю. Перший враховує інтереси підприємців, а другий – учасників конкурентного процесу[5]. Досліджувався вплив на конкурентоспроможність підприємницької діяльності факторів зовнішнього й внутрішнього середовища (рис. 1). В результаті було отримано: 1. На рівні мікрооточення серед усіх видів впливу домінуючим є вплив споживача; 2. На рівні макрооточення держава через правову, економічну, соціальну, технологічну політику прагне забезпечити добробут громадян (споживачів);

Рис. 1. Види впливу на підприємницьку діяльність

3. На рівні підсистем всі впливи залежать від споживчого впливу. Встановлено, що основний вплив на підприємницьку діяльність та його систему управління чинить споживач [6].

Споживач належить до зовнішнього середовища підприємства агробізнесу. За характером його вплив на систему управління може бути або речовинним, або енергетичним, або інформаційним. Найбільш сприятливим для опису споживчого впливу є його інформаційний аспект. Вплив споживача на конкурентоспроможність підприємства проявляється в обсягах продажу товарів. Покупкою він голосує за конкурентоспроможність підприємства на ринку. Оцінити даний вплив в динамічній економіці можливо через стійке утримання підприємством ринкової частки. Система управління конкурентоспроможністю підприємницькою діяльністю являє собою багатофункціональну систему, що складається з комплексу взаємопов'язаних елементів, що створюють певну цілісність. Структуру системи управління формують структурних елементів, реалізація яких сприяє результативному здійсненню управлінських рішень у певній сфері діяльності. Кожен з елементів системи може розглядатися як система, що включає різноманітні системо утворюючі компоненти (рис. 2).

Процес управління конкурентоспроможністю підприємницькою діяльністю включає в себе наступні дії [7-8]:

- моніторинг конкурентного середовища та оцінку конкурентної ситуації в галузі та на ринку;
- діагностування конкурентоспроможності підприємства та його основних суперників;
- конкурентне позиціонування підприємства;
- розробка концепції та стратегії управління конкурентоспроможністю підприємства;
- реалізація конкурентної стратегії підприємства.

Система управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності дозволяє вирішити такі завдання [9-10]:

- виокремлення залежно від цілей планування і управління рівнів забезпечення конкурентоспроможності;
- формування для кожного рівня управління частинних та інтегральних показників оцінки конкурентоспроможності (при цьому інтегральним показником може виступати конкурентоспроможність продукції (робіт або послуг), на тактичному рівні – система комплексних показників фінансово- економічного становища, а на стратегічному рівні – використовувати систему показників, що характеризують інвестиційну привабливість підприємства [11-12].

Рис. 2. Система управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності

- розробка підходів до розрахунку та інтерпретації результатів оцінки конкурентоспроможності;
- визначення для відповідних бізнес-процесів завдань з управління конкурентоспроможністю підприємства;

- формування функціональної структури системи управління конкурентоспроможністю підприємства;
- розробка організаційних регламентів функціонування системи управління конкурентоспроможністю.

Таким чином, система управління конкурентоспроможністю підприємства являє собою сукупність підсистем, що відображують агреговані комплекси дій по підвищенню конкурентних можливостей підприємства.

Висновки. Управління конкурентоспроможністю підприємницької діяльності – це цілеспрямований вплив на фактори та умови, які її формують. У нових умовах господарювання українським підприємствам необхідно прискорити процес створення систем управління конкурентоспроможністю, адаптованих до ринкових відносин, посилити їхню стратегічну орієнтацію. Побудова таких стратегічно орієнтованих систем потребує вирішення таких науково-методичних і практичних завдань: Тому в умовах посилення конкуренції, високого рівня невизначеності й ризику вітчизняних ринків вважається за доцільне рекомендувати в підприємстві застосовувати не статичні, а стратегічно-орієнтовані адаптивні системи управління конкурентоспроможністю, що дасть змогу: забезпечити високу якість управління конкурентоспроможністю; підвищити надійність системи управління в умовах впливу неконтрольованих чинників; забезпечити інваріантність системи управління конкурентоспроможністю до різних типів підприємств; вдосконалити адаптацію системи на підприємствах; підвищити рівень гнучкості й мобільності системи управління конкурентоспроможністю.

Бібліографічний список.

1. Савченко С.М. Концептуальні засади формування конкурентоспроможності підприємств з позицій системного підходу. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.6.63](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.6.63)
2. Вакулєнко Ю.В., Олійник А.С., Гевленко О.Є. Системна характеристика управління конкурентоспроможністю підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 10–15. DOI: 10.32702/2306-6792.2018.18.10
3. Зось-Кіор М.В., Калюжний С.О. Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 23–27. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.23

4. Паризький І. В. Конкурентоспроможність національної економіки як визначний критерій інноваційно-технологічного розвитку економіки України. *Економіка та держава*. 2017. Вип. 3. С. 47–50.

5. Бугай В. З., Сидоренко В. О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Modern Economics*. 2019. Вип. 14. С. 33-38. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V14\(2019\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)-05).

6. Ульянченко О.В., Євчук Л.А., Гуторова. О.В Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та стратегічні аспекти її формування : монографія. Харків : Апостроф, 2011. 340 с

7. Олійник В. В. Економічна сутність конкурентоспроможності і рівні її визначення. *Вісник Дніпропетровського університету. Економіка*. 2013. Вип. 7. С. 192-198.

8. Малік М. Й., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія. Київ, 2007. 270с.

9. Рябуха М.С., Цицоріна А.Є. Конкуренція як категорія ринкових відносин і конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2007. Вип. 6. С. 96– 100.

10. Пономарьова М.С., Захаров І.К., Іваненко В.Є. Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності. *Вісник ХНАУ ім.В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. Вип. 1. С. 458-462.

11. Красняк О. П., Мицик В. О. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах. *Ефективна економіка*. 2019. Вип. 11. С. 125-133. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.40

12. Пономарьова М.С. Умови регулювання вертикально інтегрованих підприємницьких структур агробізнесу: макро-, мезо-, мікро-рівні / М.С. Пономарьова, О.В. Аксьонова // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки» : зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ХНАУ, 2019. – №3. – С. 391-401

13. Дашко І. М. Дослідження основних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств. *Економіка та держава*. 2020. Вип. 5. С. 108-110 .

References.

1. Savchenko S.M. (2020) Konceptualjni zasady formuvannja konkurentospromozhnosti pidpryjemstv z pozycij systemnogho pidkrodu [Conceptual bases of formation of competitiveness of the enterprises from positions of the system approach]. *Efficient economy*, vol. 6, pp. 128-136.

2. Vakulenko Ju. V., Olijnyk A. S., Ghevenko O. Je. (2018) Systemna kharakterystyka upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpryjemstva [System characteristics of enterprise competitiveness management]. *Agrosvit*. vol. 18, pp. 10-15.

3. Zosj-Kior M.V., Kaljuzhnyj S.O. (2020) Udoskonalennja systemy upravlinnja konkurentospromozhnistju aghrarnogho pidpryjemstva. [Improving the competitiveness management system of an agricultural enterprise]. *Economy and state*. vol. 3, pp. 23-27.

4. Paryzkyj I.V. (2017) Konkurentospromozhnistj nacionaljnoji ekonomiky jak vyznachnyj kryterij innovacijno-tekhnologhichnogho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Competitiveness of the national economy as an outstanding criterion of innovative and technological development of Ukraine's economy]. *Economy and state*, . vol. 3, pp. 47-50.

5. Bughaj V. Z., Sydorenko V. O. (2019) Osnovni naprjamy pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemstva [The main directions of increasing the competitiveness of the enterprise]. *Modern Economics*, vol. 14, pp. 33-38.

6. Uljjanchenko O.V., Jevchuk L.A., Ghutorova. O.V (2011) *Konkurentospromozhnistj siljsjkoghospodarsjkykh pidpryjemstv ta strateghichni aspekty jiji formuvannja* [Competitiveness of agricultural enterprises and strategic aspects of its formation]. Kharkiv: Apostrophe. (in Ukrainian).

7. Olijnyk V. V. (2013) Ekonomichna sutnistj konkurentospromozhnosti i rivni jiji vyznachennja [The economic essence of competitiveness and the levels of its definition]. *Bulletin of Dnipropetrovsk University. Economy*, vol. 7, pp. 192-198.

8. Malik M. J., Nuzhna O.A. (2017) Konkurentospromozhnistj aghrarnykh pidpryjemstv: metodologhija i mekhanizmy [Competitiveness of agricultural enterprises: methodology and mechanisms], Kiev. (in Ukrainian).

9. Rjabukha M.S., Cycorina A.Je. (2007) Konkurencija jak kateghorija rynkovykh vidnosyn i konkurentospromozhnistj jak predmet naukovykh doslidzhenj [Competition as a category of market relations and competitiveness as a subject of scientific research]. *Bulletin of KhNAU. Series "Economic Sciences"*. vol. 6, pp. 96-100.

10. Ponomarjova M.S., Zakharov I.K., Ivanenko V.Je. (2019) Mekhanizm pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemnycjkoji dijalnosti [The mechanism of increasing the competitiveness of entrepreneurial activity]. *Bulletin of KhNAU named after VV Dokuchaeva. Economic Sciences Series*, vol. 1, pp. 458-462.

11. Krasnjak O. P., Mycyk V. O. (2019) Konkurentospromozhnistj i konkurentni perevaghy pidpryjemstva v suchasnykh rynkovykh umovakh [Competitiveness and competitive advantages of the enterprise in modern market conditions]. *Efficient economy*, vol. 11, pp. 125-133.

12. Ponomar'ova M.S. Umovy rehulyuvannya vertykal'no intehrovanykh pidpryemnyts'kykh struktur ahrobiznesu: makro-, mezo-, mikro-rivni / M.S. Ponomar'ova, O.V. Aks'onova // Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky» : zb. nauk. pr. / Khark. nats. ahrar. un-t im. V.V. Dokuchayeva. – Kharkiv : KHNAU, 2019. – №3. – S. 391-401

13. Dashko I. M. (2020) Doslidzhennja osnovnykh metodiv ocinjuvannja rivnja konkurentospromozhnosti pidpryjemstv [Research of the basic methods of an estimation of a level of competitiveness of the enterprises]. *Economy and state*, vol. 5, pp. 108-110.

Прокопенко В.Ю., Кривошея Е.В. Инновационный подход к системному управлению конкурентоспособностью предпринимательской деятельности. В статье исследуются вопросы управления конкурентоспособности предпринимательской деятельности на основе системного подхода. Рассмотрены механизм осуществления управления конкурентоспособностью предпринимательской деятельности. Выделены структурные составляющие системы управления конкурентоспособностью предпринимательской деятельности, обоснованно и предложено инновационную концепцию управления конкурентоспособностью предпринимательской деятельности направленную на поддержание надлежащего уровня конкурентоспособности и возможности ее повышения. Доказано, что система управления конкурентоспособностью предпринимательской деятельности представляет собой совокупность подсистем, отражающих агрегированные комплексы действий по повышению конкурентных возможностей предприятия.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентоспособность предпринимательской деятельности, управления конкурентоспособностью, системный подход.

Prokopenko V., Krivosheya E. Innovative approach to system competitiveness management of entrepreneurial activity. This article reveals the nature of competition and the need to ensure the competitive advantages of the enterprise in the system of functioning of the economic entity in the long run at the present stage of development of the domestic economic system. This

article is intended to reveal the conceptual foundations for the enterprise competitiveness formation from the standpoint of a system approach, based on a system study of the theoretical and methodological foundations of the formation of the enterprise competitive advantages.

The article reviews current state of scientific research of domestic scholars and reveals the fundamental theoretical and methodological basis of this study in accordance with the scientific works of domestic scholars.

The author reveals and systematizes key factors influencing the enterprise competitiveness level at the present stage of development of the system of market relations. The need to form an appropriate level of competitive advantage of the business entity in accordance with the key factors that affect the enterprise competitiveness is argued.

The research identifies the existing approaches in the system of managing the competitiveness of business entities in the market economy. The nature of the system approach in accordance with the concept of forming the enterprise competitiveness and ensuring the appropriate level of competitive advantages of the business entity at the present stage of development is revealed. The effectiveness of this approach in the system of managing the enterprise competitiveness in modern business conditions is argued. A matrix of key functions and principles in the system of enterprise competitiveness management is formed on the basis of a system approach.

Based on the study of the theoretical mechanism of managing the competitiveness of the business entity, a complex model of managing the competitiveness of the enterprise is formed on the basis of a system approach. The conclusions on the conducted research are drawn, the key elements of enterprise competitiveness formation from positions of the system approach are allocated.

Key words: competitiveness, competitiveness of entrepreneurial activity, competitiveness management, system approach.

Стаття надійшла до редакції: 21.03.2021 р.